

V bardejovskom suburbii odhalili PAMÄTNÍK OBETIAM HOLOKAUSTU

PAMÄTNÁ ZÁHRADA SPOJILA ĽUDÍ A ŽIDOVSKÉ SUBURBIUM S MESTOM

Pamätná záhrada obetiam holokaustu pri židovskom suburbii má byť miestom symbolického posledného odpočinku bardejovských Židov a miestom výrovnania obyvateľov mesta.

BARDEJOV. Nielen Bardejov sa dodnes nevynaloval s deportáciou tisícov Židov, ktorí boli v štyridsiatimi druhom v jednom z prvých slovenských transportov poslani na smrť.

Minulý utorok bola za účasti najmenej 200 obyvateľov mesta Bardejov a okolitých obcí a 75 postozlátených obetí odhalená Pamätná záhrada holokaustu.

Do mesta prišli potomkovia bardejovských Židov zo Spojených štátov amerických, Kanady a Izraela.

Bardejovská židovská komunita znova ožila

Záhrada spomienok, minulosť, spoločnej história a „nezabudnutia“ s menami z 292 Židov znova spojila komplex posvätných budov, bardejovské židovské suburbium s mes-

Dávidova hvieza s nápisom „Nikdy viac“
Na koľajniciach pripomínajúcich želzničné transporty. FOTO: MH

Uprostred pamätnej záhrady
Znova ožila bardejovská židovská komunita. FOTO: MH

tom. Bardejovčanom a návštěvníkom mesta bude pripomínať, že dejiny židovskej komunity sú aj dejinami Bardejova.

Bardejov bol vždy mestom mnohých náboženstiev a kultúr a židovská komunita tvorila po stáročia neoddeliteľnú súčasť jeho dejín.

Počas druhej svetovej vojny vásak došlo ku zlyhaniu morálnych, politických aj náboženských elít, čo znamenalo odsun takmer štyroch tisícov

Židov z mesta. Väčšina z nich sa s koncentračnými tábormi nikdy nevrátila.

Projekt umožnila zbierka potomkov

Už pred dvoma rokmi sa na pochode solidarity v Bardejove zišlo viac ako 160 ich potomkov z celého sveta, aby si pripomenuli svojich mŕtvych.

Výbor na záchrannu bardejovského kultúrneho židovského dedičstva (Bardejov Jewish Preservation Committee)

so sídlom v americkej Pasadene podpísal vtedy s bardejovskou radnicou oficiálnu dohodu o výstavbe pamätníka.

Investícia bola realizovaná zo zberiek potomkov bardejovských židovských rodín a ich priateľov prostredníctvom pasadeného výboru. Mesto prispelo symbolickým prenájom pozemku a záväzkom prevádzkovania a správy monumentu po jeho dokončení.

Projekt mal medzinárodný

charakter. Investorom bol americký výbor, ideoú myšlienku stavárník architekt Gyora Solar z Izraela, ktorý sa zaslúžil aj o ocenenie Bardejova cenou UNESCO. Technicky a projektove myšlienku pretvorila kanadsko-slovenská architektonická firma Olejar Architekt.

Jedinečný monument:

Nikdy viac

Pamätník pozostáva zo štrnásťich veľkých granitových ta-

búv v tvare židovských náhrobkov s menami viac ako 3-tisíc bardejovských obetí zladených podľa rodín. Dve z nich sú prázdne, pre prípad, že by sa vo vyskume objavili ďalšie.

Ďalších päť tabuľ zobrazuje história komunity, ktorá tu pred vojnou žila. Jedna tabuľa je venovaná menám Spravodlivých z Bardejova, ktorí Židov v meste zachraňovali pred smrťou počas druhej svetovej vojny.

Uprostred pamätnej záhrady sa nachádza aj monument v podobe Dávidovej hviezdy z vápence a ocele s nápisom „Nikdy viac“, ktorá je umiestnená na želzničných koľajniciach pripomínajúcich tie, po ktorých boli Židov z Bardejova deportovaní.

Hlavným posolstvom podujatia bolo, aby sa súčasné a budúce generácie vyrównali s touto smutnou historiou, nezabudli na obete holokaustu a nedopustili, aby sa odohrávali akékoľvek formy rasového násilia, xenofobie a etnickej alebo náboženskej neznášanlivosti.

MARIO HUDAČ

POVEDALI ZÚČASTNENÍ

■ „Tragédiu holokaustu je, že nie každá obet je známa, preto sme dve tabuľy nechalí zrejniť, aby sme mená prípadne mohli doplniť. Mottom celej akcie je: „Každý ľovek má svoje meno. Židovská komunita tento pamätník vníma nielen ako nájdienie hrobových miest pre svojich predkov, ale rovnako aj ako dar pre Bardejovčanov, aby nezabudli, čo sa stalo a v súčasnosti chceť takým spôsobom prispeť aj k boju proti xenofobii, rasizmu a nezášanlivosti, ktoré sa v súčasnosti často v našej spoločnosti objavujú. Ak by ste sa na tabuľe podrobnejšie pozreli, boli

by ste prekvapení rozsahom tej tragédie,“ povedal nám Peter Hudák, organizátor a zástupca výboru Bardejov Jewish Preservation Committee v Bardejove.

■ „Tabuľa s menami“ predstavuje veľké náhrobky kamene a symbolizuje miesto posledného odpočinku ľudu, ktorí sa nikdy nevrátili. Hlavne sa tešíme z výsledku a prial by som si, aby tento pamätník bol otvorený, živý a aby sa mesto o to dôstojne staralo. Dôležité je, aby sa takéto veci už nikdy neopakovali. Boli sme teraz dva dni v Maďarsku a vefmi ma zlepšili, že tam majú fašistickú

stranu. Pripomínať si túto história je dôležité hlavne pre naše deti a budúce generácie,“ prezentoval autor návrhu pamätníka, svetoznámy architekt a odborník na svetové dedičstvo Gyora Solar, ktorého predkovia pochádzajú z nedalekých Rastav.

■ „Narodil som sa“ v roku 1935 v Bardejovskej Novej Vsi. V roku 1944 nás zbraňo gestapo do koncentračného tábora. O rok som sa vrátil naspäť a v roku 1949 sme odišli do Izraela, kde som chodil do školy a potom do Ameriky. Tam s rodinou žijem dodnes. Keď som tu prišiel pred rokmi, neboli som spokojný s tým,

že ľudia nevedia nič o židovskej komuniti v Bardejove. Chcel som, aby vedeli o tom, čo sa tu stalo, o holokauste v Bardejove. Samozrejme, priestore suburbia by sme chceli zviedať aj ďalej, ale politická situácia s ním súvisiacia je momentálne veľmi komplikovaná. Boli by sme radi, aby sa z toho stalo národný dôstojný, kultúrny miesto. A dáfum, že nezabudneme,“ prezradil otec myšlienky a predsedca Bardejov Jewish Preservation Committee, 79-ročný Emil Fish z americkej Pasadeny.

■ Pavel Hudák z občianskeho združenia Vita in suburbium sa spoločne so

svojím synom Petrom už osem rokov venujú životu a histórii židovskej komunity v Bardejove. Po odhalení pamätníka nám povedal: „Osobne si myslím, že Bardejovčania mali teraz prvýkrát možnosť vidieť emócie a spomienky potomkov početnej židovskej komunity na osud ich rodín a tragédiu holokaustu, ktorá sa odohrala aj v Bardejove. Po sedemdesiatich rokoch znova zaznali vo verejnom priestore židovské modlitby, videli sme, ako sa ľudia po desaťročiach stretávajú a ako oceňili spravidlivých Bardejovčanov. Myslím, že Bardejov sa konečne prebudil. Ľudia majú teraz

možnosť pochopiť, čo znamená a čo dokáže jednodučšia ľudska nenávist, keď sa v ľoveku niečo zlomí a jeden ďruhý dokáže znenáviať tak, že ho pošle na smrť.“

■ Najstaršia, 95-ročná účastníčka spomienky Magda Davidova, ktorá prežila hrôzy koncentračného tábora, po slávnosti len ďažko hľadala slová: „Prepáčte, je to pre mňa veľmi silný zážitok. Plakala som. Žiaľboch, ani teraz nemám dôveru. Obávam sa, aby dnešní mladí ľudia nedovolili, aby sa táto strašná história mohla znova zopakovať.“

(mh)

Opýtali sme sa divadelnej režisérky, aktivistky a laureátky ocenenia Kríštové kriďo za filantropiu, ktorá sa už roky venuje boju proti extrémizmu, chudobe a sociálemu vyučovaniu Vieky Dubáčovej.

■ Myslíte si, že extrémizmus je spojený s nedostatkom a krízou? Je to únikové riešenie alebo

skôr hľadanie vinníka?

Prečo na Slovensku narastá a čo je podľa vás jeho podstatou?

Podľa mňa by sme na Slovensku mali hojnosť, ak by sme nevolili ľudí, ktorí sa chovajú neslušne a prekračujú dobré mravy. Najprv si zvolíme takých, ktorí nás dovedú na mizinu a potom si zvolíme ľudí, ktorí majú dobré čízmy a budú kopat do tých zlých. Ak sme takto schopní uvažovať, tak potom je niekde veľká chyba. Zrejme vo vzdelávaní a slobode každého z nás. Sloboda ale súvisí hlavne s prí-

maním zodpovednosti za ceľý stav. Jednoducho nás socializmus naučil nemáť žiadnu spoločenskú zodpovednosť. Je to naozaj veľmi dobrý pocit mať plné brúcho, pekný bytik, lacný rožok a dobrú embéčku. A nemá zodpovednosť. Šupitol Naozaj úžasný pocit. Ale ak niekomu poviete - teraz preber zodpovednosť za seba, za stav v krajinе, za spoločnosť, za minulosť, za všetko, nuž to už taký dobrý pocit nie je. Avšak ak tú zodpovednosť prijmete, ten potom oslobodzuje. Pretože pravda oslobodzuje. A my

na Slovensku sme v tejto sútuácii ešte niekde veľmi neslobodní.

■ V čom je problém? Ako môže národ takúto zodpovednosť nájsť a prijať?

Slovensko má nevyriešené veci s minulosťou. My sme ako národ neprešli pokániím. Slovenský štát, holokaust, štyridsiaty ôsmy rok, päťdesiaté roky, šestdesiaté ôsmy. Jeden zločin za druhým. Všetko sme to iba prijímali a vždy sme sa snažili mať dobré. Nikdy v minulosťi sme neriešili problém arizácií, nejakého postupného očistovania, navracania majetkov

a dôstojnosti ľudom, ktorí sú ju zobraťi. Jednoducho sme sa v tomto nikde neposunuli.

■ Prešiel nejaký národ v strednej alebo východnej Európe takýmto pokániom?

Neviem. Ale čítala som jeden príbeh o mužovi na Islande. Ten bol hladný, tak niečo ukradol. Aj keď ho nikt nevidel, pretože sa začalo sŕfí, že je zloděj. Všetci vedeli, že ten zloděj je on. Cely ostrov vedel, že keď skončí zima, príde jar a sneh sa roztopí, prídu si poňo. Vedel to aj on, ale ešte chvíľu

si dobre žil z nakradnutého. Nájazd prišiel do jeho dediny dvaja muži. Všetci vedeli, že to idú po neho. Príšli a zobraťi ho a on s nimi bez všetkého išiel. Prijal svoju vinu a trest. Celý ten čas žil v strachu a vedel, že to tak bude. Mohol sa nádejat, že sa to utítlá. Ale nestalo sa. Na ostrove to bol zákon a všetci to vedeli a rešpektovali ho. Prijal pokánie.

■ Ako sa dá s extrémizmom pracovať?

Musíme byť silní a hľadať riešenia tu a teraz. Odkryvať príbehy a hľadať riešenia. (mh)